

ISSN 2181 - 7286

4/2023

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАР

ISSN 2181-7286
4/2023

Таълим тизимида ижтимоий-гуманитар фанлар

Тошкент – 2023

МУНДАРИЖА

ФАЛСАФА

Исақова З.Р., Тожибоева М.Т. Ирфоний билимлар хазинаси.....	6
To‘roqulova R.I. Ilmiy tafakkur tarzida kognitivlik muammosi.....	13
Qodirov D.H. Қушайрийнинг “Нахв ул-кулуб” рисоласида ахлоқ масаласи.....	17
Рахмонов Д.А. Ҳарбий-касбий муносабатлар тизимида дўстлик ва жанговар ўртоқликнинг функционал аҳамияти.....	24
Axmedov F.Sh. Kurash usullari tasnifini takomillashtirish.....	31

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ

Avlayev O.U. Shaxsni kasbiy kamolotiga ijtimoiy intellektning ta’sir xususiyatlari.	36
Aytbaev D.T. Yangi natijalarga qaratilgan ta’lim.....	44
Назаров М. Ҳозирги замон ёшлар онгида техник ижодкорликни шакллантиришда инновацион методларнинг ўрни.....	48
Худойкулова Ж. Бошланғич синф ўқувчиларини меҳнатга ўргатиш орқали табиатни севишга бўлган туйғуларини шакллантиришнинг илмий аҳамияти....	54
Ёрқулов Ҳ.О. Ахборотлашган жамият ва миллий интеллектуал салоҳиятни ошириш имкониятлари.....	58
Кодирова Ф.Т. Компьютер графикаси фанини ўқитиш асосида талабаларнинг ижодий-лойиҳалаш қобилиятларини ривожлантириш методикаси.....	65
Шойимова Ш.С. Влияние эмоционального интеллекта на деятельность педагогов высших медицинских учебных заведений.....	70

ИҚТИСОД

Won IL Hyoung Experience of social entrepreneurship’s development in the Republic of Korea.....	77
Ҳамидов Е., Мадаминов А. Ishchi kuchi migratsiyasining hududiy va mintaqaviy xususiyatlari.....	83
Закирова Г.М. Аёллар касаначилигини ривожлантириш механизмига таъсир этувчи ташкилий-иқтисодий омиллар ва уларни баҳолаш.....	91
Очилов А.О., Суюнов Ж.М. Қашқадарё вилоятида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўналишлари.....	96
Сафарова Д. Ўзбекистонда ижтимоий-иқтисодий жараёнлар рақамлашувида рақамли саводхонликни такомиллаштиришнинг аҳамияти.....	102
Ҳамидов Е., Со‘fiyev R. Mehnat migrantlarining ichki va tashqi mehnat bozorlaridagi harakat yo‘nalishlari trendlari.....	109
Turaeva E.F. Understanding trends in non-standard employment around the world.....	118
Asraqulov A. Turizm sohasi barqaror rivojlanishining tizimli tamoyillari.....	124
Chilmatova D. Sug‘urta tashkilotlarining moliyaviy hisoboti va sug‘urta tashkilotini auditorlik tekshiruvidan o‘tkazish tartibi.....	133
Vaxobov SH. V. Sanoat korxonalarida energiya tejamkor resurslardan foydalanib ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.....	139

Жўраева Н.Қ. Ёғ-мой корхоналари бошқарув самарадорлигини оширишда хомашё ресурсларининг ўрни ва аҳамияти.....	144
Ҳаққулов Ф.Ф. Худудлар меҳнат бозорига юқори малакали кадрларнинг “кечикиб” етказиб берилиши муаммолари.....	151
Аллаева Г.Ж. Актуальные направления повышения энергетической безопасности Республики Узбекистан.....	159
Хасанова З.Т. Маиший хизмат кўрсатиш соҳасидаги тадбиркорликнинг хусусиятлари.....	168
Адизов С.Р. Ўзбекистон ва жаҳон олий таълим муассасаларида фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини амалга ошириш шакллари.....	174

Журнал Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги томонидан рўйхатга олинган, 2007 йил 22 январь, № 0205 сонли гувоҳнома
ISSN 2181-7286. Иқтисод бўлими ОАК рўйхатига 2019 йил 1 январдан, Педагогика бўлими 2019 йил 29 июндан, Тарих, Фалсафа, Психология бўлимлари 2022 йил 30 ноябрдан, киритилган.

Журнал зарегистрирован Узбекским агентством по печати и информации 22 января 2007 года, свидетельство № 0205
ISSN 2181-7286. С 1 января 2019 г. журнал включен в перечень ВАК экономического отдела, с 29 июня 2019 г. – в перечень отдела педагогики, с 30 ноября 2022 г. – в перечень отделов истории, философии и психологии.

The journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan, January 22, 2007, certificate No. 0205

ISSN 2181-7286. The part of of Economy has been included in the list of Higher Attestation Committee since January 1, 2019, the part of Pedagogy since June 29, 2019, and the parts of History, Philosophy, and Psychology since November 30, 2022.

UDK:316.612

SHAXSNI KASBIY KAMOLOTIGA IJTIMOIIY INTELEKTNING TA'SIR XUSUSIYATLARI

ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЛИЧНОСТНУЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ЗРЕЛОСТЬ

FEATURES OF THE INFLUENCE OF SOCIAL INTELLIGENCE ON PERSONAL PROFESSIONAL MATURITY

Avlayev O.U. (CHDPU, dotsent, psixologiya
fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD))

Mazkur maqolada pedagog, agrar va iqtisodchi kasb egalarining ijtimoiy intellekti bilan kamoloti munosabatini aniqlash muammolari tahlil qilingan. Bunda pedagog, agrar va iqtisodchi kasb egalari kamolotida ijtimoiy intellektni aniqlash bo'yicha tadqiqot natijalari qiyosiy o'rganilgan. Pedagog, agrar va iqtisodchi kasb egalarida ijtimoiy intellekt ko'rsatkichi turli xil ekanligi aniqlangan. Iqtisodchi kasb egalarining kamoloti ularning ijtimoiy intellektlari bilan kuchli korrelyatsiyasi boshqa kasb egalariga nisbatan yuqori ekanligi aniqlangan. Shuning uchun tadqiqotimizda, ijtimoiy intellektni muayyan kasb egalari shaxs kamolotiga qanchalik ta'sir darajasi o'rganilgan. Tadqiqotda olingan empirik materiallarning validligi va ishonchligini aniqlash uchun matematik-statistika metodidan foydalanildi.

Kalit so'zlar: shaxs, kamolot, pedagog, agrar va iqtisodchi kasb egalari, ijtimoiy intellekt, shaxs yo'nalganlik, shaxsning umumiy xususiyatlari, shaxsning o'ziga xos xususiyatlari, ijtimoiy ta'sir etuvchanlik, tashkilotchilikka qobiliyatlik, tashkilotchilik qobiliyatining individual farqlari.

В данной статье анализируются проблемы определения взаимосвязи социального интеллекта и зрелости педагогов, аграриев и экономистов. При этом были сравнительно изучены результаты исследования по определению социального интеллекта в освоении педагогических, аграрных и экономистских профессий. Установлено, что показатели социального интеллекта различаются у педагогов, аграриев и экономистов. Определено, что зрелость экономистов имеет сильную корреляцию с их социальным интеллектом по сравнению с другими профессиями. Поэтому в нашем исследовании изучалась степень влияния социального интеллекта на личностную зрелость отдельных профессий. Для определения достоверности и достоверности эмпирических материалов, полученных в ходе исследования, применялся математико-статистический метод.

Ключевые слова: личность, зрелость, педагог, аграрно-экономические профессии, социальный интеллект, направленность личности, общие характеристики личности, уникальные характеристики личности, социальное

влияние, способность к организации, индивидуальные различия в организаторских способностях.

This article analyzes the problems of determining the relationship between social intelligence and the maturity of teachers, farmers and economists. At the same time, the results of a study on the definition of social intelligence in the development of pedagogical, agricultural and economic professions were comparatively studied. It has been established that indicators of social intelligence differ among teachers, farmers and economists. It is determined that the maturity of economists has a strong correlation with their social intelligence compared to other professions. Therefore, in our study, we studied the degree of influence of social intelligence on the personal maturity of individual professions. To determine the reliability and reliability of empirical materials obtained during the study, a mathematical-statistical method was used.

Keywords: personality, maturity, teacher, agrarian and economic professions, social intelligence, personality orientation, general personality characteristics, unique personality characteristics, social influence, ability to organize, individual differences in organizational skills.

Kasbiy kamolotni belgilovchi asosiy psixologik omillar sifatida shaxsning individual psixologik xususiyatlariga alohida urg‘u beriladi. Kasbiy qobiliyatlarning to‘laqonli safarbar qilinishi shaxsning boshqa xususiyatlari bilan integrallashganda o‘z natijasini beradi. Bu ayniqsa ijtimoiy intellekt bilan uyg‘unlashsa samarasi yuqori bo‘ladi.

Shaxs sifatlarining ijobiy o‘zaro aloqalari munosabatlari sifatida kasbiy faoliyat uchun zarur malakalarning muvaffaqiyatli rivojlanishi, kasbiy kamolot qobiliyatlarning natijasi sifatida idrok qilinadi. Kasbiy kamolot jarayonida ijtimoiy intellekt rivojlanishini shaxsning individual xususiyatlari kompleksi ta‘minlaydi. Kasbiy faoliyatga o‘tish bir qator bosqichli jarayon bo‘lib, ta‘limdan mustaqil kasbiy faoliyatga o‘tish har bir insonning e‘tiborga molik jihati hisoblanadi.

Shaxs kamolotida ijtimoiy intellekt determinanti muammosi bo‘yicha ishlarni nazariy tahlil qilish, taklif qilingan shaxs kamoloti konsepsiyasi, ilgari surilgan gipotezalar va o‘rganish tamoyillari asosida tadqiqotning bir nechta yo‘nalishlari aniqlandi:

birinchidan, shaxs kamolotida ijtimoiy intellekt determinantlarini strukturasi ochib berish, bunda shaxs individualligining ko‘p darajali xususiyatlari - psixodinamik, shaxsiy, ijtimoiy-psixologik xususiyatlari bilan bog‘liq xarakterini aniqlash;

ikkinchidan, yosh (biologik jinsni hisobga olgan holda) va jinsi (gender o‘ziga xosligini hisobga olgan holda) va kasbiy (ijtimoiy va boshqa kasblar vakillari uchun) faoliyatda ijtimoiy intellekt xususiyatlarni belgilash.

uchinchidan, shaxs kamolotida ijtimoiy intellekt determinanti funksiyalarini: tizimni tashkil etuvchi, moslashtiruvchi, uyg‘unlashtiruvchi, mexanizmlarni aniqlash; to‘rtinchidan, ijtimoiy kasblar vakillarida ijtimoiy intellektni rivojlanganlik

darajalarini aniqlash, shuningdek, shaxs kamolotini ta'minlovchi faktorlarni aniqlash;

beshinchidan, shaxslar - bo'lajak mutaxassislarining ijtimoiy turdagi kasblar bo'yicha ijtimoiy intellektni rivojlantirish imkoniyatlarini eksperimental ravishda aniqlash. Shuningdek, shaxs kamolotini ta'minlovchi ijtimoiy intellekt determinanti bo'yicha psixologik yordam dastur(model)ini ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

Shaxsning o'zini o'zi ifodalashi hayotning turli sohalarida amalga oshiriladi. Ulardan eng muhimi – kasb sohasi. Bizning tadqiqotlarimizda ijtimoiy intellektning rivojlanish darajasi “inson – inson” kasb sohasida shaxsning o'sishi va o'z-o'zini ifodalashi omili sifatida ko'rib chiqiladi.

S.S.Belovanning qayd qilishicha, ijtimoiy intellektning alohida komponentlarining yoki u bilan bog'liq parametrlarning (xususan tafakkur) rivojlanishi ijtimoiy intellektning umuman shakllanganlik darajasiga ta'sir ko'rsatmaydi [2.]

V.M.Rusalovning ta'kidlashicha, kamolot parametri har qanday murakkab tizimli ruhiy hosilaga (inson, shaxs, xarakter, intellekt) ega, inson kamoloti jihatlari ro'yxatiga esa muallif ma'naviy, fuqarolik va kasbiy kamolotni qo'shadi. V.M.Rusalovning fikriga ko'ra [4], kamolot tushunchasini ikkita jihatdan ko'rib chiqish mumkin: defenitiv va akmeologik. Alohida ruhiy funksiyalarning defenitiv kamolotga erishishi haqida qachonki ularning parametrlari mazkur populyatsiyada jinsiy jihatdan yetilgan insonning belgilari darajasiga yetishganda gapiriladi. Akmeologik kamolot ruhiy funksiyalar o'zining eng yuqori nuqtasiga erishishini xarakterlaydi.

D. Goleman insonning turli xil kasb faoliyatlariga nisbatan muvaffaqiyatning dastlabki shartlarini aniqladi. Intellektual koeffitsiyent IQ qator kasblarda emotsional nt EQ – shaxsning o'z hislarini eshitish, his-tuyg'ularning jo'nbishga kelishini nazorat qilishi, to'g'ri qaror qabul qila olishi, va xotirjam turib, murakkab vaziyatni optimist sifatida baholashdan ortda qoladi. EQ koeffitsiyenti yangi muvaffaqiyat kaliti bo'lib qoldi, u shaxsning kommunikativ ko'nikmalarining va boshqa insonlar bilan samarali munosabatlar o'rnatish mahoratining rivojlanishiga ko'mak beradi. Shaxsning yaxshi rivojlangan emotsional sohasi “aqlda” harakat qilish qobiliyati mexanizmining ishlashida o'ziga xos kompensatsiyalovchi rol o'ynashi mumkin[5]

Keyingi ishlar orasida ijtimoiy intellektning shaxsning kasbiy yo'nalishi bilan bog'liqligini o'rgangan N.A.Aminov va M.V.Molokanovlarning tadqiqotlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi: ijtimoiy intellekt darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, tadqiqot faoliyatiga moyillik shunchalik yuqori bo'ladi. Maxsus qobiliyatlarning ikkala yetakchi komponentlari ham namoyon bo'lgan sub'ektlar amaliy psixologik faoliyatga va shaxslararo biznes aloqa shakllarini amalga oshirish jarayonida auditoriyaga konstruktiv ta'sir ko'rsatishga yuqori moyillik ko'rsatdilar. Bundan tashqari, aniq osonlikcha bo'lgan sub'ektlar hissiy "to'yganlik" sindromi rivojlanishi tendensiyasini kamroq ko'rsatdilar. Maxsus qobiliyatlarning motivatsion tarkibiy qismlari haqida ma'lumot olindi: tadqiqot

ishlariga moyillik bilan, altruizmga nisbatan aniq munosabatni aniqlash ehtimoli ko'proq. Mualliflar psixologning professionalligi unda maxsus qobiliyatlarning mavjudligiga, xususan, ijtimoiy intellektiga bog'liqligiga aminlar. [3].

Ijtimoiy talablarning o'sishi kasbning va mutaxassislarning jamiyat hayotidagi o'rnini belgilaydi. Shaxsda kasbiy kamolot bilan ijtimoiy intellekt o'rtasida ma'lum bog'lanishlar mavjud bo'lib, bu aloqani o'rganish orqali shaxsga o'zlariga mos kasb tanlashlari imkoniyatiga ega bo'ladi [1-3].

Tadqiqot metodlari:

1. Dj. Gilfordning "Ijtimoiy intellektni o'rganish" metodikasining moslashtirilgan varianti;

2. E.G'oziyening "Barkamol (komil) insonni baholash" metodikasi. Bu metodika ettita blokdan tashkil topgandir. Har bir blok shaxs kamolotining muayyan fazilatlari va xususiyatlarini aniqlashga xizmat qiladi hamda o'ziga xos funksiyani bajaradi

3. Matematik-statistika metodidan foydalanildi.

Muhokama va natijalar.

Tadqiqotimiz ob'ektlari pedagog, agrar va iqtisodchi kasb egalari bo'lganligi bois ularning kasbiy kamolotini ijtimoiy intellekt bilan bog'liqligi bo'yicha olingan natijalar, bir tomondan, xilma – xil ko'rsatkichlarga ega bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'zaro solishtirish imkoniyatini beradi. Turli xil kasb egalarining kasbiy va shaxslilik kamolotida ijtimoiy intellekt asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Biz ushbu tadqiqot ishimizda uchta yo'nalish, ya'ni pedagogika, agrar va iqtisod yo'nalishi bo'yicha kasb egalari ijtimoiy intellektini kamoloti bilan qanchalik bog'ligini ekisperimental o'rganamiz. To'plangan natijalar 1–jadvalda keltirilgan. Olingan natijalar jadvalda statistika qoidalariga muvofiq keltirilgan (o'rtacha qiymat, standart og'ish va Styudent t-mezoni).

"Ijtimoiy intellekt" (1) yo'nalishi bo'yicha uch xil kasb respondentlar bir-biriga yaqin qiymatlarni to'plaganlar, ya'ni pedagoglar (28,5), agrar yo'nalishi kasb egalari (33,1), iqtisod yo'nalishi kasb egalari (33,2) deyarli bir xilda bahoga erishganlar. Ularning yuqori moddiy ta'minlanganlikka qanday erishish borasidagi tasavvurlari keyingi faoliyatlarida o'z aksini topgan va u ushbu kasb egalarining shaxsi va ijtimoiy intellekt o'rtasidagi uyg'unlik natijasi sifatida gavdalanadi. Bu ularda ijtimoiy munosabatlarga kirishib, shaxsiy hayot tarzini shakllantirib borganlar, mataxassis sifatida kamol topishiga o'z ta'sirini o'tkazayotgan bo'lishligi ehtimol. Ammo taqdim etilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, iqtisodchilar orasida ijtimoiy intellekt balli (33,2) boshqa kasblarga qaraganda yuqoriroq bo'lgan. Bu iqtisodiy sohadagi ishlar ijtimoiy intellektning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi muloqot, shaxslararo o'zaro ta'sir va nizolarni hal qilishda yuqori ko'nikmalarni talab qilishi mumkin. Iqtisodchilar boshqa kasblarga qaraganda allaqachon yuqori darajadagi ijtimoiy intellektga ega bo'lishi mumkin. Bu ularning shaxsiy imtiyozlari, shaxsiy xususiyatlari yoki ta'lim darajasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Kasblar orasidagi ijtimoiy intellekt ballaridagi farqlarni yaxshiroq tushunish uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi. Iqtisodchilar orasida ijtimoiy intellektning

qaysi o'ziga xos jihatlari ko'proq rivojlanganligi va bu farqlar ularning kasbiy faoliyatiga qanday ta'sir qilishi mumkinligini o'rganish mumkin.

Kasblar o'rtasidagi ijtimoiy intellekt ballaridagi farqlar nafaqat guruh ichidagi individual farqlar, balki kasbning o'ziga xos xususiyatlari, ish konteksti va kasbiy faoliyat talablari bilan ham bog'liq bo'lishi mumkinligini hisobga olish muhimdir.

Umuman olganda, psixologik tahlil kasblar o'rtasida ijtimoiy intellekt ko'rsatkichlarida farqlar mavjudligini ko'rsatadi. Keyingi tadqiqotlarda ishning mazmuni, kasbning xususiyatlari va har bir kasbda ijtimoiy intellektning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan boshqa omillarni hisobga olish kerak.

“Shaxs yo'nalganlik” (2) yo'nalishi bo'yicha uch xil kasb respondentlar ya'ni pedagoglar (30,45), agrar yo'nalishi kasb egalari (29,8), iqtisod yo'nalishi kasb egalari (30,75) bahoga erishganlar. Bu ushbu kasblardagi respondentlar orasida shaxs yo'nalganlik o'xshash darajasini ko'rsatadi. Har uchala kasbda ham o'xshash ko'rsatkichlar bo'lganligi sababli, ushbu kasblardan respondentlar shaxsiy yo'nalish sohasida o'xshash imtiyozlar, motivatsiyalar va qadriyatlarga ega deb taxmin qilish mumkin. Shunga o'xshash ballar har uch kasbdagi respondentlar shaxsiy yo'nalish sohasida umumiy qadriyatlar va ustuvorliklarga ega ekanligini ko'rsatishi mumkin. Bu ularning kasbiy faoliyatida shaxsiy yo'nalish va motivatsiya muhimligini ko'rsatishi mumkin. Tadqiqot natijalaridan ko'rinib turibdiki, iqtisodchilar "shaxsiy yo'naltirish" (30,75) toifasida o'qituvchilar (30,45) va agrar yo'nalishi kasb egalari (29,8) bilan solishtirganda eng yuqori ball to'pladilar. Iqtisodchilarning yuqori ko'rsatkichlarini kasb xususiyatlari va talablarining shaxsiy yo'nalishga ta'siri bilan izohlash mumkin. Iqtisodiyot kasbi raqobat, yutuq, oqilona fikrlash va muvaffaqiyatga intilishga urg'u berishni o'z ichiga olishi mumkin. Bu jihatlarda iqtisodchilarning shaxsiy yo'nalishi va motivatsiyasiga ta'sir qilishi mumkin. Iqtisodchilarning shaxsiy e'tiborini kasbning umumiy qadriyatlar va ustuvorliklari bilan bog'lash mumkin. Masalan, moliyaviy mustaqillikning ahamiyati, martaba o'sishiga intilish, natijalar va samaradorlikka e'tibor berish. "Shaxsga yo'naltirilganlik" komponenti bo'yicha iqtisodchilarning yuqori ball olish sabablarini aniqroq tushunish uchun qo'shimcha tadqiqotlar, shu jumladan iqtisodchilarning shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan boshqa omillarni tahlil qilish tavsiya etiladi. Shaxsiy yo'nalishga kasb va ish konteksti ta'sir qilishi mumkinligini hisobga olish muhimdir. Turli kasblarning o'ziga xos xususiyatlari va talablari bo'lishi mumkin, bu respondentlarning shaxsiy yo'nalishi va motivatsiyasiga ta'sir qilishi mumkin. Psixologik tahlil o'qituvchilar, agrar va iqtisodchilar o'rtasidagi "shaxsga yo'naltirilganlik" ko'rsatkichlarining o'xshashligini ko'rsatadi. Ularning shaxsiy yo'nalishi va motivatsiyasini aniqroq tushunish uchun keyingi tadqiqotlar, jumladan, ma'lumotlarni chuqurroq tahlil qilish va normativ ma'lumotlar bilan taqqoslash talab qilinishi mumkin. Shuningdek, individual farqlarni va respondentlarning shaxsiy yo'nalishiga kasbning ta'sirini hisobga olish muhimdir.

“Shaxsning umumiy xususiyatlari ” (3) yo'nalishi bo'yicha har bir kasb egalari quyidagi ballar qiymatlarni ko'rsatadi: o'qituvchilar (29,5), agrarchilar (29,2), iqtisodchilar (29,7). Barcha uch kasbdagi respondentlarga xos bo'lishi mumkin bo'lgan shaxsning umumiy xususiyatlarini aniqlashga harakat qilamiz. Masalan, bu

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ

o'ziga ishonch darajasi, o'zini o'zi boshqarish, introversiya yoki ekstroversiya va boshqa jihatlar bo'lishi mumkin. Respondentlarning shaxsning umumiy xususiyatlariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan individual farqlar, ta'lim, ish tajribasi va boshqa jihatlar kabi boshqa omillarning mumkin bo'lgan ta'siri ham hisobga olinadi.

1-жадвал

Turli xil kasb egalarining kamoloti va ijtimoiy intellekt natijalari

Komponentlar	Pedagoglar N=80			Agrarchilar N=91			Iqtisodchilar N=78		
	O'.a.q	δ	t	O'.a.q	δ	t	O'.a.q	δ	t
Ijtimoiy intellekt	28,5	3,317	2.24	33,13	3,74	3.26	33,2	3,74	6.10
Shaxs yo'nalganlik	30,45	4,27	2.75	29,8	3,30	3.75	30,75	4,08	3.61
Shaxsning umumiy xususiyatlari	29,5	3,28	1.95	29,2	3,71	2.95	29,7	3,25	5.74
Shaxsning o'ziga xos xususiyatlari	29,1	3,96	3.99	29,6	5,05	3.89	29,1	3,96	4.91
Ijtimoiy ta'sir etuvchanlik	29,15	3,75	3.42	29,33	4,48	3.65	29,5	3,76	5.26
Tashkilotchilikka qobiliyatlilik	28,75	3,31	3.26	28,87	3,14	4.25	29,15	3,18	6.38
Tashkilotchilik qobiliyatining individual farqlari	13,3	4,1	4.38	15,07	3,31	6.02	13,3	4,09	6.47

“Shaxsning o'ziga xos xususiyatlari” (4). Har bir kasb uchun berilgan ballar respondentlarning shaxsiy xususiyatlarining o'xshashligini ko'rsatadi. O'qituvchilar 29,1, fermerlar 29,6, iqtisodchilar 29,1 ball oldi. Bu shuni anglatadiki, barcha uch kasbdagi respondentlar ushbu sohada o'xshash shaxsiy xususiyatlarga ega. Masalan, bu barqarorlik, yaxlitlik, mas'uliyat yoki boshqa bo'lishi mumkin. Bu respondentlarning shaxsiy xususiyatlariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan individual farqlar, ish tajribasi, ta'lim va boshqa omillar bilan bog'liq. Ushbu uch xil kasbdagi respondentlarning shaxsiy xususiyatlarining o'xshashligini ko'rsatadi. Biroq, natijalarni aniqroq tushunish va talqin qilish uchun qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish va har bir kasbdagi respondentlarning shaxsiy xususiyatlariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan boshqa omillarni hisobga olish tavsiya etiladi.

“Ijtimoiy ta'sir etuvchanlik” (5) yo'nalishi bo'yicha har bir kasb bo'yicha berilgan ballar respondentlar o'rtasidagi ijtimoiy sezgirlik darajasining o'xshashligini ko'rsatadi. O'qituvchilar 29,15 ball, qishloq xo'jaligi mutaxassislari 29,33 ball, iqtisodchilar 29,5 ball to'plashdi. Bu shuni anglatadiki, har uchala kasbdagi

respondentlar ushbu yo'nalishda bir xil ijtimoiy sezgirlik darajasiga ega.

Ijtimoiy sezgirlik hissiy va ijtimoiy signallarni idrok etish, tushunish va ularga javob berish qobiliyatini, shuningdek, boshqa odamlarga nisbatan g'amxo'rlik va hamdardlik ko'rsatish qobiliyatini anglatadi. Masalan, bu empatiya, boshqa odamlarning ehtiyojlariga e'tibor, hamkorlik qilish qobiliyati va bo'lishi mumkin. Ushbu uchala kasb egalarining o'xshash ballar to'plashiga qaramay, har bir kasbda ijtimoiy sezgirlik darajasida o'zgarishlar bo'lishi mumkin. Bu respondentlarning ijtimoiy ko'nikmalari va hissiy intellektiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan individual farqlar, ish tajribasi, ta'lim va boshqa omillar bilan bog'liq bo'ladi.

“Tashkilotchilikka qobiliyatlilik” (6) yo'nalishi bo'yicha har bir kasb bo'yicha berilgan ballar respondentlarning tashkilotchilik qobiliyati darajasining o'xshashligini ko'rsatadi. O'qituvchilar 28,75, qishloq xo'jaligi mutaxassislari 28,87, iqtisodchilar 29,15 ball oldi. Demak, respondentlarning uchala kasbi ham ushbu sohada tashkilotchilik qobiliyati bir xil darajada. Ushbu o'lchovdagi yaqin ballar har uch kasbdagi respondentlar orasida tashkilotchilik qobiliyatida umumiy xususiyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Masalan, bu rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilish qobiliyati, shuningdek, belgilangan maqsadlarga erishish uchun resurslardan samarali foydalanish bo'lishi mumkin. Respondentlar ballari o'xshash bo'lishiga qaramay, har bir kasbda tashkiliy qobiliyat darajasida o'zgarishlar bo'lishi mumkin. Bu respondentlarning tashkiliy qobiliyatlari va qobiliyatlariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan individual farqlar, ish tajribasi, ta'lim va boshqa omillar bilan bog'liq bo'ladi.

Natijalardan ko'rinib turibdiki, iqtisodchilar tashkilotchilik qobiliyati (29,15) bo'yicha yuqori ball to'plagan bo'lsa, o'qituvchilar (28,75) va qishloq xo'jaligi mutaxassislari (28,87) biroz pastroq ball olgan. Bu iqtisodchilarning iqtisod sohasidagi mutaxassislar sifatida, tashkilotchilik qobiliyatining yuqori darajasiga ega bo'lishi mumkin, chunki ularning ishi resurslar, loyihalar va vazifalarni rejalashtirish, muvofiqlashtirish va boshqarish bilan bog'liq. Bu muayyan tashkiliy va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish va ulardan foydalanishni talab qilishi mumkin.

“Tashkilotchilik qobiliyatining individual farqlari” (7) yo'nalishi bo'yicha nisbatan past ko'rsatkichlarga ega. Ya'ni o'qituvchilar-13,3, agrarchilar-15,07, iqtisodchilar - 13,3 ballarni tashkil etdi. Har bir kasb egalari (o'qituvchilar, agrarchilar, iqtisodchilar) past ball respondentlarda tashkilotchilik qobiliyatining yetishmasligini anglatmaydi. Ushbu tadqiqotda har uch kasbdagi respondentlar ushbu sohada nisbatan past ball to'plashgan, ammo ular boshqa kontekst va vaziyatlarda muhim tashkiliy ko'nikmalarga ega bo'lish ehtimolini istisno qilmaydi.

Pedagog, agrar va iqtisodchi yo'nalishi kasb egalarida ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti tizimi o'rtasidagi uyg'unlikni yana bir bor tasdiqladi. Bunda bir qancha sohalar bilan musbat korrelyatsiya koeffitsiyentini va ishonchlilik darajasini hosil qilganligi fikrimizni tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra pedagoglarda ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik $r(SI,ShK)=0,74$ ga teng. Bunda pedagoglarning Ijtimoiy intellekt va shaxslilik rivojlanishi o'rtasida o'rtacha ijobiy munosabat mavjud. Bu shuni anglatadiki, ijtimoiy intellekt darajasi yuqori bo'lgan o'qituvchilar shaxslilik kamolotiga ega. Biroq, bu munosabatlar juda kuchli emas. Shu bilan birgalikda agrar yo'nalishi kasb egalarida ijtimoiy intellekt va

shaxs kamoloti o'rtasidagi korelyatsion bog'liqlik $r(SI,ShK)=0,83$ ga teng. Qishloq xo'jaligi mutaxassislari ($r = 0,83$): Ijtimoiy intellekt va shaxslilik kamoloti o'rtasida yuqori darajada bog'liqlik mavjud. Korrelyatsiya koeffitsiyenti kuchli ijobiy munosabatlarni ko'rsatadi, ya'ni ijtimoiy intellekt darajasi yuqori bo'lgan qishloq xo'jaligi mutaxassislari ko'proq shaxslilik kamolotiga ega.

Ammo, iqtisodchi yo'nalishi kasb egalarida ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik $r(SI,ShK)=0,99$ ga teng. Ushbu yuqori korrelyatsiya koeffitsiyenti o'zgaruvchilar o'rtasidagi juda kuchli aloqani ko'rsatadi. Bu korrelyatsiya koeffitsiyenti $r = 0,99$ yuqoridagi pedagog va agrar yo'nalish kasb egalariga qaraganda ikki o'zgaruvchi o'rtasidagi kuchli aloqani ko'rsatdi. Demak, iqtisodchi kasb egalari boshqa kasb egalariga qaraganda ijtimoiy inteellekti yuqori darajada rivojlangan. Shuningdek, ijtimoiy intellekt bilan shaxs kamoloti komponentlari o'rtasida kuchli korrelyatsion aloqa borligidan dalolat beradi.

Boshqa kasblarga nisbatan iqtisodchilarda ijtimoiy intellekt va shaxslilik rivojlanishi o'rtasidagi kuchli bog'liqlik uchun bir nechta mumkin bo'lgan tushuntirishlarni taklif qilishi mumkin. Ijtimoiy o'zaro munosabatlarga yuqori talablar: iqtisodchi kasbi turli odamlar, jumladan mijozlar, hamkasblar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan tez-tez muloqot qilishni o'z ichiga olishi mumkin. Iqtisodchilar ko'pincha jamoalar bilan ishlaydi, muzokaralar olib boradi va boshqalarga ma'lumot taqdim etadi. Bunday talablar ijtimoiy intellektni rivojlantirish va undan foydalanishni rag'batlantirishi mumkin, bu esa pirovardida shaxslilikning rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Ijtimoiy intellekt hissiy intellekt bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u o'zining va boshqalarning his-tuyg'ularini tan olish, tushunish va boshqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Odamlarning xatti-harakatlarini tushunish va tahlil qilish muhim bo'lgan iqtisodiy sohada hissiy intellektual kompetea muhim rol o'ynashi mumkin. Iqtisodchilar yuqori hissiy intellektga ega bo'ladi.

Analitik ko'nikmalar va strategik fikrlash: Iqtisodiy sohada ko'pincha murakkab ma'lumotlarni tahlil qilish, tendensiyalarni bashorat qilish va strategik qarorlar qabul qilish kerak. Bunday tahliliy yondashuv nafaqat kognitiv qobiliyatlarni, balki iqtisodiy omillar kontekstida inson xatti-harakatlarini tushunish va bashorat qilish qobiliyatini ham talab qilishi mumkin. Ijtimoiy intellekt bu jarayonda iqtisodchilarga odamlarning xulq-atvorini yaxshiroq tushunish, ular bilan o'zaro munosabatda bo'lish va bashorat qilishda yordam berish orqali muhim rol o'ynashi mumkin, bu esa pirovardida ularning shaxslilik kamolotini rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Umuman olganda, iqtisodchilarda ijtimoiy intellekt va shaxslilik rivojlanishi o'rtasidagi kuchli bog'liqlik ushbu kasbning xususiyatlari va talablari, jumladan, ijtimoiy o'zaro munosabatlarga qo'yiladigan yuqori talablar, hissiy intellektning roli va tahliliy qobiliyatlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Xulosalar

Tadqiqotda pedagog, agrar va iqtisodchi yo'nalishi kasb egalarida ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti tizimi o'rtasidagi musbat nuqtai nazaridan turib ham natijalar tahlil qilingan. Masalan, pedagoglarda ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti

o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik $r=0,74$ ga teng.

Agrar yo'nalishi kasb egalarida ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik $r(SI,ShK)=0,83$ ga teng. Iqtisodchi yo'nalishi kasb egalarida ijtimoiy intellekt va shaxs kamoloti o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik $r=0,99$ ga teng. Bu korrelyatsiya koeffitsiyenti $r = 0,99$ yuqoridagi pedagog va agrar yo'nalish kasb egalariga qaraganda ikki o'zgaruvchi o'rtasidagi kuchli aloqani ko'rsatdi.

Kasb egalarida ijtimoiy intellekt va shaxslilik rivojlanishi o'rtasidagi kuchli bog'liqlik qanchalik aniq hamda yuqori darajada bo'lsa, kasbiy rivojlanish jarayoni anchagina samarali kechadi. Shuningdek, shaxs mutaxassis sifatida shakllanishi uning kamoloti bilan ijtimoiy intellekt uyg'unlashgan bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Avlaev O. U. Gender differences of social intelligence in student development. Scientific journal "Psychology". 2021. № Pages 1, 34-41.
2. Avlaev, O. U. (2021). talabalar kasbiy kamolotida ustanovkalarining o'rni. Academic research in educational sciences, 2(10), 1247-1258.
3. Агеев, В.С. Механизмы социального восприятия / В.С. Агеев // Психологический журнал. – 1989. – Т.10. – №2. – С.63-71.
4. Крайг, Г. Психология развития / Г. Крайг. – СРБ.: Ритер, 2000. –992 с.
5. Линн, Р. Расовые различия в интеллекте: Эволюционный анализ / Р. Линн. – М. : Профит Стайл. – 2010. – 304 с
6. Umirovich, A. O. (2021). Factors, influence on student development. information technology in industry, 9(3), 945-953.

UDK:331.364

YANGI NATIJALARGA QARATILGAN TA'LIM

НОВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ, НАПРАВЛЕННОЕ НА РЕЗУЛЬТАТ

NEW RESULT-ORIENTED EDUCATION

Aytbaev D.T. (ToshDPU filologiya fanlari nomzodi, dotsent)

Maqolada zamonaviy ta'lim muassasalarida o'qitish, ta'lim, tajriba kabi pedagogik tajribalar va ko'nikmalar haqida gap ketadi. Natijalar esa muayyan maqsad bilan tashkil etilgan o'ziga xos pedagogik jarayon sifatida e'tirof etiladi. Zamonaviy yangi innovatsion texnologiyalar, turli tadqiqotlar va innovatsiya tushunchasining ta'rifi, yangi natijalarga yo'naltirilgan ta'lim innovatsion ta'lim ekanligi haqidagi fikrlar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, pedagogika, ilg'or tajriba, uzluksiz ta'lim, innovatsiya, innovatsion texnologiya, davlat ta'lim standarti, intellektual, kompetentsiya, innovatsion ta'lim, innovatsion o'qitish.